

Психологічний аспект набуття освіти дорослими

Ольга Васильченко

*д.п.н., професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: OlgaVM@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-2502-8072*

Анастасія Дерлеменко

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: DerlemenkoAA@krok.edu.ua*

Психологічний аспект набуття освіти дорослими охоплює глибинні процеси особистісного розвитку, саморегуляції, мотиваційного оновлення та переосмислення власного досвіду. Освіта у зрілому віці вже не є засобом соціалізації, як у дитинстві чи юності, а стає формою самотрансформації. Дорослий не просто отримує знання – він змінює уявлення про себе, свою компетентність і місце у світі. Саме тому навчання дорослих є одночасно когнітивним і екзистенційним процесом.

Відповідно до концепції андрогогіки М. Ноулза, дорослий навчається тоді, коли усвідомлює практичну цінність навчання та має внутрішню готовність до змін [4, с. 83]. Його мотиваційна система базується на потребі в автономії, компетентності й самоповазі. Тому будь-яке освітнє втручання, яке ігнорує досвід або цінності дорослого, сприймається ним як зовнішній тиск і викликає опір. Успішне навчання можливе лише тоді, коли особистісний сенс знань перевищує дискомфорт від виходу за межі звичних когнітивних схем.

З позицій когнітивної психології, вікові зміни в пізнавальній сфері дорослих не зводяться до зниження швидкості мислення. Натомість зростає рівень узагальнення, здатність до аналітичної оцінки та інтеграції нової інформації з попереднім досвідом. Освітній процес, який використовує методи проблемного навчання, дискусії, рефлексії та моделювання життєвих ситуацій, активізує ці ресурси. Саме залучення досвіду, а не абстрактна передача знань, є головним механізмом пізнавальної ефективності дорослих.

Мотиваційна складова процесу освіти у зрілому віці має амбівалентний характер. З одного боку, дорослий керується прагматичними мотивами – збереженням роботи, підвищенням кваліфікації, професійною мобільністю. З іншого – проявляється глибший, особистісно-ціннісний мотив: потреба підтвердити власну спроможність, відчувати розвиток, не втратити інтелектуальну активність [2, с. 161]. У цьому сенсі освіта стає психологічною протидією стагнації та вигорання. Вона підтримує ідентичність через досвід оновлення.

Водночас дорослий стикається з низкою психологічних суперечностей: між бажанням нових знань і страхом втрати стабільності; між раціональною готовністю вчитися та емоційним спротивом змінам; між внутрішньою автономією та необхідністю підпорядковуватись навчальним вимогам [1, с. 113].

Такі протиріччя часто вирішуються через розвиток саморегуляції – здатності утримувати мотивацію, приймати невизначеність і працювати з власною фрустрацією.

Важливою умовою освітньої ефективності є рівень метапізнання – усвідомлення людиною власних стратегій мислення, способів засвоєння матеріалу, меж пам'яті та уваги [3, с. 88]. Дорослий учень, який вміє відстежувати свій когнітивний процес, може самостійно оптимізувати навчання, що підвищує впевненість і знижує залежність від зовнішньої оцінки.

Психологічний супровід освіти дорослих передбачає роботу не лише з інтелектуальною, а й з емоційною сферою. Емпатійна комунікація, рефлексивний діалог і групова підтримка створюють умови, за яких навчання стає не механічним накопиченням інформації, а простором розвитку ідентичності. В освітньому процесі дорослого не можна відділити пізнання від життєвого досвіду, навчання від самоусвідомлення, а результат від процесу.

Освіта у зрілому віці – це форма психологічної самореконструкції. Вона відновлює відчуття життєвої динаміки, долає застиглість і відкриває можливість інтеграції минулого досвіду з новими смислами. Саме тому психологічний аспект освіти дорослих є ключем до розуміння не лише процесу навчання, а й ширше – феномена особистісного розвитку впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Ільїна О. В. Психологічні чинники професійного розвитку дорослої особистості. *Психологія і особистість*. 2019. № 1. С. 112–120.
2. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи розвитку* / за ред. Л. Б. Лук'янової. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2016. 283 с.
3. Jarvis P. *Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice*. London: Routledge, 2010. 256 p.
4. Merriam S. B., Bierema L. L. *Adult Learning: Linking Theory and Practice*. San Francisco: Jossey-Bass, 2014. 320 p.